

Kuřívodský zámek, stojící v západní části prostoru bývalého městečka, je monumentální trojkřídlá dvoupatrová stavba. Zámek je dosud obklopen příkopem, částečně zavodněným. Na východní straně je nyní nízký vstupní rizalit s neobarokní terasou, která vznikla po odstranění horních pater vysoké vstupní věže. Věž stála ještě v roce 1884. V současné době je terasa přikryta nevzhlednou stříškou, která ji chrání před povětrnostními vlivy.

Vstup rámuje reprezentativní renesanční edikulový portál s plastickou výzdobou. Vnější výraz průčelí je renesanční, starší stavební etapy ale vcelku dobře prozrazují nepravdivost v dispozici a gotické kamenické články.

Počátek stavebního vývoje zámku, někdejší tvrze není jasný. Jisté je, že Přemysl Otakar II. založil v lokalitě Kuřívody město Freistadt, které ovšem kvůli politickým a nepříznivým geografickým důvodům stagnovalo. Ještě před koncem 13. století se jej proto Václav II. zbavil - daroval jej Hynkovi z Dubé. Kuřívody však v rámci rozsáhlých severočeských držav Berků z Dubé nehrály nikdy příliš významnou roli. Datace vzniku sídla není možná ani podle kamenické výbavy, které se pro první stavební fázi dochovalo jen minimum. Proto se můžeme opřít jen o formální znaky dispozice a historický rozbor okolností vzniku sídla.

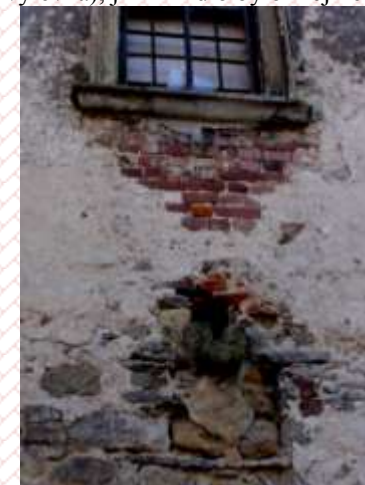
Vzhledem k výše naznačeným okolnostem není příliš pravděpodobné, že by feudální sídlo v Kuřívodech založil již Přemysl Otakar II. nebo jeho syn Václav II. Spíše se zdá, že feudální sídlo (tvrz) založil až některý z Berků z Dubé.

S největší pravděpodobností se tak stalo až ve druhé polovině 14. století, kdy význam Kuřívod v rámci berkovského majetku přeci jen mírně stoupal. Mohlo to být někdy po roce 1348 (tehdy majetek získali dva bratři Hynek a Jindřich, kteří se o něj rozdělili). Stejně tak to mohlo být až na přelomu 14. a 15. století, kdy Kuřívody spolu s městečkem a hradem Jestřebím patřily Jindřichovi Berkovi.

Tvrz v Kuřívodech je bezpečně doložená až k roku 1415. Již v době před husitskými válkami existovala jako pravidelná stavba na téměř čtvercovém půdorysu ohrazená masivní (téměř 2 m silnou obvodovou zdí) s vystupující vstupní věží (ta může však být i mladší) a pravděpodobně trojdílnou obytnou budovou na západní straně. Stavba byla opevněna ještě vodním příkopem. Z kamenické výbavy je možné bezpečně první stavební fázi přiřadit jen okénko s vyzdobenou půlkruhovou archivoltou ve dvorní stěně západního křídla, rámcově datovatelné do druhé poloviny 14. století až počátku 15. století. Toto okénko je překryto nádvorní stěnou severního křídla, o kterém víme, že je pozdně gotické.

Severní křídlo bylo dvoudílné podsklepené (v západní prostře snad mohla být kuchyně - na severní fasádě je dochována výlevka), jižní křídlo bylo zřejmě jednodílné.

Tato křídla sevřela stísněný vnitřní dvorek, nyní obestavěný ze všech stran.

Komplexní renesanční přestavba zámku proběhla asi mezi léty 1600 až 1620 za Bohuchvala Berky z Dubé a jeho manželky Kateřiny, rozené Slavatovny z Chlumu. Do tohoto období můžeme přestavbu spolehlivě datovat díky tomu, že nad vstupním portálem byly (až donedávna) zachované alianční znaky manželů. Bohuchval Berka z Dubé navíc zastával významné státní funkce - např. za vlády Fridricha Falckého zastával úřad nejvyššího purkrabí. Přestavba vtiskla zámku jednotnou renesanční podobu, přestože starší konstrukce a dispozice byly až na dílčí korekce a úpravy zachovány. Tato renesanční podoba se v hrubých obrysech dochovala dodnes.

Dispoziční rozvrh prvního a druhého patra byl již řešen jednotně. Zatímco první patro ještě využívalo starších stavebních konstrukcí, druhé patro bylo postaveno celé jako novostavba. Na schodiště navázala v severním křídle podesta v dvorním traktu, z níž byla v obou patrech přístupná chodba ve středním dílu západního křídla. Kromě toho byla v severním křídle vždy ještě jedna místnost. Dispozice západního křídla zůstala i v patrech trojdílná, se širšími místnostmi na krajích (jižní měla čtvercový půdorys) a užší místností a chodbou ve středním dvoutraktovém dílu. Dispozice jižního křídla v patrech opisovala dvoudílné uspořádání z přízemí.

Nad celou budovou vznikl nový renesanční krov - nad užším jižním křídlem věšadlový, nad severním a západním křídlem hambálkový, s archaickou podobou ležaté stolice. Krov původně nebyl zvalben, podélné vaznice byly zazděny do štítů - nad východními průčelími jižního a severního křídla a patrně i na obou koncích západního křídla. Fasády zámku byly výškově sjednocené, členěné jen více-méně pravidelným rastrem oken. Nároží a západní stěnu doplnily opěrné pilíře z kvádrů. Na vnější straně průčelí zakončovaly dřevěné profilované římsy, na vnitřní straně římsa lunetová. Bližší podobu omítek (či jejich případnou výzdobu) neznáme. Objekt vrcholil strmými střechami, zakončenými ve štítech. Okna i portálky byly jednotně řešené, s kamenným neprofilovaným pravoúhlým ostěním a profilovanými nadpražními římsami. Nejnáročnějším prvkem přestavěného zámku se stal pozoruhodný pozdně renesanční edikulový portál s toskánskými sloupy, s křídlovým štítovým nástavcem s erby.

Po bitvě na Bílé Hoře byl zámek Kuřívody s Bělou konfiskován, zboží koupil Albrecht z Valdštejna. Po jeho smrti 1634 jej získal František markrabě de Grana et Caretto, hrabě von Millesimo, jeho syn jej však prodal roku 1678 zpět Valdštejnům (mnichovohradištské větvi). Ve druhé polovině 17. století byl zámek pustý. V rámci valdštejnského majetku hrály Kuřívody vždy druhořadou roli - byly zde byty a kanceláře úředníků, později (v 19. století) též úřady. Díky trvalé ztrátě rezidenční funkce byl zámek výborně "zakonzervován" v pozdně renesanční podobě.

V barokním období bylo nejvýraznější změnou oproti renesančnímu stavu zboření renesančních štítů a zakončení střech postranních křídel valbami s falešnou mansardou. Nejvýraznější změnou, která zásadně ovlivnila celkový vzhled budovy, bylo zboření velké vstupní věže v letech 1884 nebo 1885. Podle přízemí severního křídla byla zřízena nová pavlač. Nejvýraznějším zásahem ze závěru 19. nebo první poloviny 20. století bylo stržení renesanční klenby v místnostech přízemí jižního křídla.

Objekt byl poznamenán dlouhodobě zanedbanou údržbou a nevhodnými utilitárními zásahy (výměna dveří, zazdění některých oken), které však naštěstí nezasáhly hlouběji jeho památkovou podstatu. První kroky k záchraně a rehabilitaci této jedinečné památky proběhly v roce 2000.

Zámek, bývalá tvrz v Kuřívodech je památkou prvořadého významu, jejímuž poznání až donedávna bránila přítomnost vojska. Z hlediska poznání vývoje zámecké architek-

tury je stavba cenná zejména tím, že zůstala "zakonzervována" v pozdně renesanční podobě, prakticky nedotčené mladšími úpravami. Památkový význam zámku ještě zvyšuje skutečnost, že je jedním z posledních dochovaných historických objektů kdysi urbanisticky i architektonicky nesmírně cenného městečka Kuřívody.

Hodnocení oprav památkovým úřadem 2006:
Kuřívody, zámek – restaurování vstupního portálu, obnova vstupní rampy nádvoří včetně vstupu do suterénu, stabilizace zdiva opěrného pilíře a poškozeného zdiva venkovního líce, oprava poškozených stropních konstrukcí v interiéru. Akci lze hodnotit velmi kladně pro vysokou kvalitu prací.

Informační centrum Ralsko

Zámek (tvrz) Kuřívody

Z poznámek Jana Pešty sestavil a foto přidal
 Václav Bilický
 Vydalo město Ralsko 2009